

TRES PINTORS D'ORIGEN VALENCIÀ EN EL COL·LEGI DE PINTORS I ESCULTORS DE MALLORCA: SIMÓ ROCA, GREGORI ALEIX I LLUÍS ADAM

MIQUEL POU AMENGUAL

Resumen: El artículo presenta, por orden de ingreso dentro del gremio de artistas de la isla, a tres pintores de origen valenciano que emigraron a Mallorca a finales del siglo XVII y principios del siglo XVIII integrándose en el mundo artístico mallorquín. El trabajo, a partir de los documentos colegiales del gremio, establece la influencia y su paso por dicha institución con unas breves referencias a sus producciones artísticas.

Palabras clave: Gremio / emigración / influencias artísticas / formación arte.

Abstract: This article presents, by order of entry into the guild of artists from the island, three painters of Valencian origin who migrated to Majorca in the late 17th century and early 18th century. These painters were integrated into the artistic world of Majorca. This work, from documents of the art guild, establishes their life and influence within the guild with brief references to their artistic productions.

Key words: Guild / emigration / artistic influences / education of art.

La relació entre Mallorca i el País Valencià fou important tant durant l'època medieval com la moderna, en matèria comercial, cultural o migratòria pel cas que ens afecta. Un d'aquests casos el podem trobar en l'emigració mallorquina al Regne de València realitzada cinquanta anys abans del període que estudiam, arrel de l'expulsió dels moriscos (1609). Un fet històric que provocà que algunes poblacions mallorquines tenguessin, en diferent grau, onades migratòries de repoblació a partir de 1610 a la Marina valenciana.¹ Així com també trobariem valencians emigrats a Mallorca per diverses causes.² Entre aquests moviments migratoris el gremi artístic mallorquí absorbí entre la segona meitat del segle XVII i el primer terç del

segle següent almenys tres ciutadans d'origen valencià.

El Col·legi de Pintors i Escultors de Mallorca era la institució gremial que s'encarregava d'organitzar, dirigir i regular les activitats englobades dins l'art de la pintura i de l'escultura a Mallorca. Una institució gremial, que agafà el nom de gremi o col·legi i que es pot resseguir a través dels seus estatuts i documentació, des del segle XV fins a la seva desaparició a final del segle XVIII. En grans traços; el 1486 es constituí la confraria de pintors. El 1512 s'hi afegirien els brodadors i a finals de segle els escultors. Aquests, separant-se del gremi poc després, es tornarien ajuntar aprovant un nou marc estatu-

* Fecha de recepción: 1 de junio de 2014 / Fecha de aceptación: 1 de septiembre de 2014.

¹ Vegeu, per exemple, dues obres monogràfiques sobre el tema: MAS FORNERS, Antoni; MONJO I MASCARÓ, Joan-Lluís. *Per poblar lo Regne de València...: l'emigració mallorquina en el segle XVII*. Palma: Govern de les Illes Balears, Conselleria de Presidència, 2002; MAS FORNERS, Antoni; MONJO I MASCARÓ, Joan-Lluís; MAS I MARTÍ, Josep. *Les arrels margalidanes del poble de Xaló*. Santa Margalida: Ajuntament, 2009.

² Hi trobariem exemples de valencians emigrats a Mallorca, a més dels pintors que tractam: Francesc Ferrer de Castelló de la Plana, que s'havia casat amb Isabel Roca i Campaner, filla del mercader Antoni Roca i la seva muller, Eleonor (ARM. Not. R-198, ff. 109-110); Martí Torres, un notari valencià documentat a l'illa durant la segona meitat del segle XVIII (ARM. Not. S-1747, f. 218); Lluís Tatay, possiblement venedor d'oli, de la població de Russafa (municipi valencià fins el 1877 que fou anexionat a la Ciutat) o la vídua de Josep Asensi, Felícia Navarro i Febrer, clarament emigrada per motius polítics, doncs el 1710 es trobava a Ciutat de Mallorca per seguir el partit austracista i firmava a favor de Josep Coll –tintorer–, també valencià, una declaració de deute de 50 reials que no podia pagar i es comprometia a pagar-ho quan els austracistes recuperassin la capital valenciana a on hi tenia tots els seus béns (ARM. Not. LL-472, ff. 47, 65, 179). També trobariem un sabater valencià el 1716 o un testimoni de Xàtiva. I així successivament: Miquel Reix, 22/09/1710 (ARM. Not. LL-473, s/f.); Agustí Fornés d'Oriola, 1724 (ARM. Not. R-907, f. 93).

tari el 1652. Finalment, l'any 1705 s'aprovaria una revisió i ampliació de la normativa del gremi.³

Fins ara, a banda del recull dels estatuts gremials, la documentació referida al gremi o Col·legi de Pintors i Escultors de Mallorca es trobava, i es troba, dispersada entre la documentació notarial, eclesiàstica i, en general, de temàtica diversa. L'ampliació constant del catàleg documental de l'Arxiu del Regne Mallorca (ARM) ha permès incorporar un aplec de documents referent a la vida d'aquesta institució que engloben cartes d'aprenentatge, actes de mestria i diversos fulls solts recollint comptes amb algunes actes o inventaris del gremi. El període comprès dins aquest aplec i el que utilitzarem pel desenvolupament d'aquest estudi comprèn des de l'any 1659 fins a l'any 1724.⁴

El present article, d'aquesta manera, extreu des de les noves fonts arxivístiques la presència dins la vida gremial del Col·legi de tres valencians que emigraren a Mallorca i que s'incorporaren al món artístic illenc, com a pintors o gravadors, primer examinant-se com a mestres i després complint diverses funcions dins la institució.

Els tres valencians que hi trobam referenciats són: en primer lloc, Simó Roca que es dedicaria al gravat; un segon, Gregori Aleix que ingressaria el 1688, divuit anys després de Roca i, finalment, Lluís Adam que el trobam a la segona dècada del segle XVIII. Els tres ingressaren passant a tenir un diferent pes en el món artístic illenc. Gregori Aleix, com veurem, fou qui pogué tenir una presència més abundosa, amb una ampla participació dins les tasques directives de la junta del Col·legi, com a formador i mestre d'altres artistes nascuts a l'illa. Un caràcter menys rellevant el trobaríem amb Si-

mó Roca, encara que, a diferència d'Aleix que no tengué descendència, Roca crearia un taller familiar o nissaga amb dos dels seus fills que continuarien la tasca artística començada pel pare: Antoni Roca i en Pau Roca. El darrer valencià que trobam dins el marc temporal estudiat és Lluís Adam d'escassa presència i sense que es conegui cap obra documentada. En general, l'obra dels tres pintors és encara poc coneguda, per això, tractarem el tema des del caire documental, biogràfic i en el marc gremial sense entrar en un estudi concret del seu estil artístic, estètic, de les influències o moviments artístics que poguessin tenir.

1. El pintor i gravador Simó Roca

L'entrada de Simó Roca en el Col·legi de Pintors i Escultors de Mallorca la trobam el 1670. Aquest any Simó es presentà a l'examen de mestria del gremi. A partir de l'acta de mestria sabem que Simó Roca era de la ciutat valenciana de Dènia, en canvi, no consta quin fou el seu taller d'aprenentatge ni el lloc on inicià la seva formació. Potser, es formàs al País Valencià i l'examen de mestria a Mallorca seria un tràmit més protocol·lari que fruit d'un procés d'aprenentatge a l'illa. Un fet que també el trobarem amb Gregori Aleix.

El 8 de juny de 1670, el pintor Josep Borràs *menor*, presentava a Roca en el Col·legi per a la realització de l'examen. Els seus dos examinadors foren l'escultor Andreu Capó i el pintor Bartomeu Domenge.⁵ L'examen es feia seguint la normativa del gremi.⁶ Roca, seguint el procediment, va realitzar les traces que se li ordenà essent quasi totes anatòmiques: una orella, un ull, un peu, una mà, una boca i un dibuix d'un ou. La peça que hi presentà fou un Nin Jesús.⁷ Simó Roca va ser aprovat

³ Els dos primers estatuts els podeu trobar publicats a: LLABRÉS, Gabriel. "Ordinaciones de la Cofradia de Pintores y Bordadores de Palma (1512)"; "Colegio de Pintores y de Escultores de Palma (1651)". *BSAL*, 1928-1929, n. 22, pp. 33-35, 271-274. En canvi el reglament de 1705, el podeu trobar a: ARM. AA. 103, ff. 82r-92v. També es troba transcrit a: VILLALONGA VIDAL, Andreu Josep. *Pleits i art religiós a Mallorca segles XVI-XVIII: la sèrie documental Causes Cívils com a punt per a la Història Social de l'Art*. Tesi doctoral inèdita, UIB, 2003, vol. III. Per una visió de l'entorn artístic en un primer moment de l'època moderna, podeu veure: GAMBÚS SAIZ, Mercè. "El trabajo artístico en Mallorca durante los siglos XVI y XVII". *BSAL*, 1987, n. 43, pp. 157-172; com també els primers capítols de: CARBONELL BUADES, Marià. *Art de cisell i de relleu: escultura mallorquina del segle XVII*. Palma: José J. de Olañeta, 2002, pp. 15-47.

⁴ ARM. AH. 6742. Si bé en alguns documents també es fa referència a anys o actes anteriors o posteriors, l'aplec documental fa referència, principalment, a contractes d'aprenentatge i actes d'examen de mestria d'aquests anys. Entre actes de mestria i contractes de formació s'hi poden trobar més de 150 persones que passaren per aquests processos dins el Col·legi de Pintors i Escultors de Mallorca des de la segona meitat del segle XVII fins a les dues primeres dècades del segle XVIII.

⁵ Aquest pintor substituïa a un altre examinador, Josep Borràs *major*, pintor, que era l'examinador que s'havia escollit en un primer moment.

⁶ LLABRÉS, Gabriel, *op. cit.*, 1928-1929, n. 22, p. 272. En aquest aspecte hi feia referència l'article 16 del reglament. El Col·legi li designava una peça a fer a casa del mestre, sense que aquest pogués ajudar o col·laborar en la seva realització. La peça seria presentada, una vegada acabada, a la junta i als dos examinadors. Una vegada revisada els dos examinadors li demanaven fer diverses traces o dibuixos.

⁷ La peça no se cita explícitament com a "peça presentada" però és la que per damunt de les altres requereix un treball superior.

com a mestre pintor i acceptat dins el Col·legi, emperò, no amb plena llibertat ni drets. El gremi li imposà una limitació de dos anys entre els quals no es podia encartar ni agafar cap mosso d'aprenent.⁸

Simó Roca, a més d'establir-se a Mallorca formaria part, en diverses ocasions, de la junta del Col·legi i amb tasques d'examinador. El mes de març de 1692 juntament amb l'escultor Bartomeu Calafat examinava de pintura a Miquel Fabrer.⁹ L'any següent, el 1693, amb l'escultor Pere Vallespir era convocat per l'avaluació de l'aprenent Llorenç Llodrà. Llodrà, que esdevindria mestre-pintor, fou presentat a la convocatòria per l'escultor Sebastià Lladó. Roca com a examinador manà a Llodrà realitzar tres traces: un ull, una testa elevada i una altra testa *escursada cap avall*.¹⁰

El 1694, Simó Roca formava part de la Junta del Col·legi essent elegit prohoms del gremi. Roca compartia la prohomenia amb altres companys com Jaume Blanquer, Cristòfol Sabater i Sebastià Lladó. Aquest any els sobreposats eren l'escultor Mateu Joan i el pintor Jaume Ginard. Com a membre de la junta va assistir a les sessions d'avaluació de dos nous alumnes: Pere Canet examinat com a pintor i Marc Antoni Mateu examinat com a escultor. Els dos varen ser presentats pel compatriota de Roca, Gregori Aleix i com ambdós, el primer, Pere Canet, també havia emigrat a l'illa.¹¹

Tres anys després d'haver estar prohoms, a l'octubre de 1697, podem trobar a Simó Roca compartint la funció censora amb l'escultor Miquel Cantallops. El nou examinat, Pere Payeres, havia presentat una figura d'un sant Crist per aconseguir la mestria d'escultura. Roca i Cantallops, per completar la sessió, manaren a Payeres realitzar alguns dibuixos tant d'anatomia com d'arquitectura: un ull, una testa, una cara de minyó, un pedestal, un capitell i una cornisa corintia.¹²

Una vegada destriada la participació del valencià Roca dins el Col·legi de Pintors i Escultors de Mallorca la informació sobre la seva obra la podem trobar bibliogràficament en algunes publicacions enciclopèdiques.¹³ Aquestes es nutreixen de les primeres obres publicades a Mallorca en matèria artística com el diccionari d'Antoni Furió.¹⁴ Furió el cita només com a gravador de làmines a buril. El valencià Roca se l'ha relacionat amb diverses obres però només a una es pot verificar la seva autenticitat per estar firmada i datada: *Simó Roca f. 1670* (fig. 1). Aquesta làmina és un gravat que va aparèixer a l'interior del *Libro de la vida monastica y eremitica, que hizieron los antiguos padres y hazen oy* del P. Montserrat Geli, un monjo cartoixà, que dedicà el llibre a la vida ermitana i monàstica.¹⁵ El gravat s'emmarca en un paisatge rural envoltat per dos grans arbres. A dalt s'hi veu la Verge amb el Nin Jesús. A cada banda, a la part inferior, hi ha les figures de sant Antoni Abad i

⁸ ARM. AH. 6742, ff. 13v-14r. Aquest any la junta del Col·legi era formada pels sobreposats: Jaume Ballester, escultor, i Francesc Seguí, pintor. Els prohoms foren: els pintors, Bartomeu Domenge i Jaume Blanquer amb els escultors, Miquel Barceló i Joan Oms. El clavari-tresorer era l'escultor Damià Creuades.

⁹ ARM. AH. 6742, f. 38r. Aquest any, l'altre valencià, Gregori Aleix era sobreposat menor del Col·legi.

¹⁰ ARM. AH. 6742, ff. 41r-v. Llodrà presentà a l'examen un quadre amb el cap de sant Eustasi. Una vegada examinada la peça per la junta i els examinadors. Simó Roca i Pere Vallespir li sol·licitaren separadament i de manera alternada l'execució de les sis traces. A més de les que hem dit de Roca, que introduïa certs elements de perspectiva; la primera, la tercera i la quinta foren les qui manà Vallespir: mitja cara, una cama amb el peu i una mà.

¹¹ ARM. AH. 6742, f. 42r. Com veurem, Pere Canet era d'origen italià.

¹² ARM. AH. 6742, ff. 46r-v. Pere Payeres va aprovar l'examen però no va fer un ingrés ple. Payeres va ser limitat a estar dos anys sense poder encartar-se amb cap mosso. Ni tampoc podia fer figures naturals sense l'ajuda i la supervisió d'un mestre col·legiat. Payeres, segurament era un dels deixebles que el 1684 residia a ca l'escultor Gabriel Torres (CARBONELL, Marià, *op. cit.*, 2002, p. 113).

¹³ Per exemple, la veu a la: Gran Enciclopèdia de Mallorca (*GEM*), vol. 14, Palma: Promomallorca, 1989-2005, p. 331. Altres pintors de llinatge Roca en trobariem a Mallorca durant aquestes dècades, si bé, no podem aportar si hi havia alguna relació o vincle familiar amb els Roca valencians: Josep Roca (†1689) amb el taller a la parròquia ciutadana de sant Nicolau (*GEM*, vol. 14, Palma: Promomallorca, 1989-2005, pp. 329-330). Un altre Josep Roca, de la vila mallorquina de Montuïri, apareix a les actes d'aprenentatge i mestria del Col·legi examinant-se el 1687 de pintor. Aquests dos no podem verificar que fossin els mateixos. Si ho fossin només hauria treballat dos anys com a pintor col·legiat, abans de morir, i hauria estat en una edat prematura perquè el Roca montuïrer només tendria trenta-cinc anys (ARM. AH. 6742, ff. 31r-v). Un altre personatge que s'aproxima molt al cercle de Simó Roca seria Llorenç Vallespir Roca (†1747). Llorenç entre els anys 1715-1717, residia o anà a València. Allà hi va conèixer la seva muller, Josepa Maria Rosengues de la població de Dènia, curiosament la mateixa població d'on era oriünd Simó Roca (FORTEZA OLIVER, Miquela. *La col·lecció de xilografies de la impremta Guasp*. Barcelona: Lunwerg, 2007, p. 102).

¹⁴ FURIÓ, Antonio. *Diccionario Histórico de los ilustres profesores de las Bellas Artes en Mallorca*. Palma: ed. Francisco Pons, 1946 (1839), pp. 235-236.

¹⁵ GELI, Miquel Monserrate. *Libro de la vida monastica y eremitica, que hizieron los antiguos padres y hazen oy*. Mallorca: Rafal Moya y Thomas, 1670, làmina s/f.

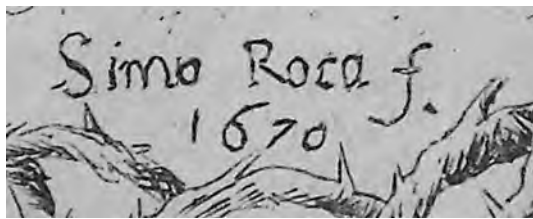

Fig. 1. Detall firma. Gravats de Simó Roca.

Fig. 2. Gravats de Simó Roca, 1670. Biblioteca Lluís Alemany, Ciutat de Mallorca.

sant Pau ermità. Els dos sants anacoretas per excel·lència i amb molta tradició a l'illa mallorquina. El centre de l'obra és on hi apareix el títol del llibre i la firma de l'autor envoltat tot per un cercle d'espines semblant a la corona de Crist (fig. 2).

Un dels estudiosos del segle passat, Jeroni Juan Tous, també es guià en base a la veu redactada per Antoni Furió per a una publicació sobre gravadors mallorquins. En canvi, ignoram si Jeroni

Juan pogué veure una làmina d'una edició distinta a l'obra citada per Furió. Segons Juan, l'estampa que hem fet referència no portava ni firma ni data. Jeroni Juan aprofità per incloure en el seu repertori de gravats una altra de les obres que era atribuïda a Roca; el gravat de la portada del sínode diocesà de 1659¹⁶ (fig. 3). Actualment, sabent el període d'entrada com a mestre dins el gremi fa que l'obra sia descartable de la producció de Roca. En aquest gravat, per la portada del sínode, trobam diferències clares pel que fa a la concepció del volum i a la precisió dels traçats si la comparem amb el del llibre del P. Geli. Les figures hi apareixen de manera més voluminosa amb un traç més segur i una correcció en la composició, en canvi, el gravat de 1670 pateix d'una certa obra primerenca, poc marcada i sense volum. Aquestes observacions, sobre la qualitat i les diferències entre les dues obres, ja foren mencionades per Antoni Furió trobant que la làmina del llibre sobre la vida monàstica pecava de retrocés: *compárense sino las fechas y se verá que en vez de adelantar había su buril de sufrir un grande retroceso*.¹⁷

Aprofundint en l'obra gràfica del llibre del P. Monserrat Geli hi trobam una xilografia amb un nin jugant a fer bombolles (fig. 4). El volum i el moviment que presenta també es desmarca de l'obra coneguda de Roca i, en tot cas, s'aproxima més als àngels de la portada del sínode del bisbe Dídac Escolano, cosa que ens planteja la hipòtesi de la possible pertinència del seguit de gravats a un taller comú on s'hi inclouria el jove Roca.¹⁸ Per altra part, la làmina de Simó Roca es va reproduir muralment, amb caire popular, en alguns centres religiosos donada la repercussió del llibre en els cercles eremítics de Mallorca.¹⁹

Les altres il·lustracions que eren atribuïbles a Roca també les haurem de descartar o posar en dubte donat que ara sabem que Roca no s'examinà en el Col·legi de Pintors fins a l'any 1670. Es tracta de la làmina que apareixia el 1646 per il·lustrar un poema del canonge Antoni Gual: *Marte en la paz*,

¹⁶ JUAN TOUS, Jeroni. *Grabadores mallorquines*. Palma: Diputación Provincial de Baleares, 1977, pp. 22-23.

¹⁷ FURIÓ, Antonio, *op. cit.*, p. 236.

¹⁸ Una hipòtesi que haurem de deixar oberta esperant noves documentacions i anàlisis, doncs tampoc ni a l'aplec de documents ni a les actes del Col·legi on hi trobam a Roca ens citen el seu taller formatiu. L'obra decorativa de la xilografia, amb el nin jugant amb les bombolles, fou una decoració de moda en aquells moments doncs la trobam a la Seu de Mallorca en la seva plasmació escultòrica. La mateixa imatge amb poques diferències –una cama alçada i amb els cabells ondulats– fou utilitzada per gravar la làpida funerària dels canonges. Segons el Dr. Marià Carbonell es pot assignar l'obra a l'escultor Blanquer. CARBONELL, Marià, *op. cit.*, 2002, p. 94.

¹⁹ GILI FERRER, Antoni. *Ermita de Betlem: 200 anys d'història: 1805-2005*. Palma: Documenta Balear, 2005. Làmines s/f. Un dels exemplars anà a l'ermita de Betlem a Mallorca i es va reproduir, pots recentment, l'obra damunt el mur.

Fig. 3. Gravata anònima, 1660.

descartable com el gravat del sínode diocesà de 1659, editat el 1660, o un mapa per il·lustrar un llibre de l'historiador Vicenç Mut.²⁰

La personalitat de gravador de Simó Roca, encara que sia amb poca obra coneguda, no l'hem de separar del context propi del món del gravat. Els vincles valencians i mallorquins, sense deixar de banda els del Principat, van més enllà de les físiques o purament migratòries que hem pogut veure tant en Simó com en la muller del gravador Llorenç Vallespir. Els treballs de gravat compartien també, com observà la Dra. Forteza Oliver, una tradició gràfica per seguir uns determinats esquemes compositius i iconogràfics similars i molt pròxims.²¹

²⁰ Aquest cas exigiria un estudi concret de les diverses edicions de l'obra de Mut i a quina d'elles feia referència Furió. Una edició amb el gravat de la *Historia de Mallorca* es troba feta cap al 1650.

²¹ FORTEZA, Miquela, *op. cit.*, p. 117.

²² Aquesta data és aproximada la sabem perquè és l'any, com veurem, que el segon fill s'encarta amb l'escultor Mateu Joan sortint com a: *...fill de Simó Roca, pintor, ja difunt...* (ARM. AH. 6742, f. 74v).

²³ Pere Joan Ferrer (†1739) és un altre dels pintors mallorquins d'aquesta època. El 1712 estava casat amb Joana Aina Ginard. El podem trobar documentat per alous o censos amb l'argenter Gabriel Valls (ARM. Not. R-186, ff. 90r-94v, 131r-133v). El món artístic mallorquí té diversos Ferrer en la seva nòmina, tant de pintors com d'escultors. En aquest mateix estudi veurem com el valencià Gregori Aleix s'encarregà d'examinar a un Domingo Ferrer per fer-se escultor. Els Ferrer són uns artistes que segurament englobarien diverses famílies i nissagues. Vegeu-ne un resum dels artistes i de la seva obra a: CARBONELL BUADES, Marià. "Ferrer, els". *GEPEB*, 1996, vol. 2, pp. 156-159.

²⁴ Antoni Pasqual havia heretat el taller familiar d'escultura era fill del també escultor Pere Antoni Pasqual. El primer estudi on es recull i s'estudia per primera vegada a aquest artista, P. A. Pasqual, el trobareu a: CARBONELL, Marià, *op. cit.*, 2002, pp. 114-116.

Fig. 4. Xilografia decorativa del llibre del P. Monserrat Geli.

Pel que fa a la vida familiar de Simó Roca. El gravador es va casar amb Magdalena Pont i tengueren almenys dos fills: Antoni i Pau. Els dos seguirien la professió artística, un amb l'ofici de pintor i l'altra fent-se escultor. Roca morí els primers anys del segle XVIII (ca. 1713).²²

El primer fill, Antoni Roca, s'examinà de pintor a l'abril de 1711 presentat en el gremi per P. J. Ferrer.²³ Antoni va tenir d'examinadors al pintor Jaume Llodrà i a l'escultor Antoni Pasqual.²⁴ A l'examen hi presentà com a peça de mestria una pintura de sant Josep moribunt en el llit. Una vegada feta la supervisió de la peça els examinadors li encomanaren les traces d'un xarafi, una testa de dona, un perfil de casa i tres fragments anatòmics: una mà, una orella

i un peu. Antoni Roca, a diferència del que li passà al seu pare, aconseguí el mestratge i l'entrada com a col·legiat sense cap tipus de limitació.²⁵

El 1713 Pau Roca, l'altre fill de Simó, s'encartava per tres anys amb l'escultor Mateu Joan.²⁶ El setembre de 1718, Sebastià Pou, escultor, el presentà a la junta examinadora. Els examinadors foren el pintor P.J. Ferrer, qui havia apadrinat el seu germà, i l'escultor Antoni Pasqual que també havia examinat el germà. Pau Roca presentà a l'examen una figura de sant Nicolau i les traces foren de tipus arquitectònica i d'anatomia: un pedestal, una columna coríntia, una vasa composta, una mà, una testa i una cama. Una vegada Pau havia entrat com a confrare dins el gremi, l'any següent, havia estat proposat com a prohoms de la junta amb Cristòfol Sabater, Jaume Garí i Josep Martorell. Aquell any com a prohoms va formar part de les sessions i exàmens que s'hi varen fer; Guillem Ferrer, Gabriel Grimalt i Joan Coll foren tres dels examinats per optar a ser mestre-escultors.²⁷

2. El pintor Gregori Aleix

El pintor Gregori Aleix des de 1679 ja residia a l'illa, a més, a Ciutat hi comprà una casa en el carrer del Sol. El 1686 l'escultor Bartomeu Calafat (†1687) el contractà durant un any per 84 lliures. Potser, fos Calafat qui va propiciar la vinguda d'Aleix a Mallorca. Calafat viatjava per qüestions comercials i el 1669 sabem que era a València.²⁸ Aquestes dades biogràfiques d'Aleix, abans de fer l'examen en el col·legi mallorquí, ens poden fer intuir que degué formar-se a València i emigrar a

Mallorca ja instruït com a pintor. Com que no podia fer feina autònomament va ser subcontractat per un artista local.²⁹ Una vegada passats diversos anys treballant a Mallorca degué optar finalment per entrar dins el Col·legi i poder treballar per compte propi a Mallorca. El 9 d'abril de 1688 feia l'ingrés en el gremi.

Aleix era natiu de la ciutat de Xàtiva i va ser presentat a l'examen pel pintor Pere Bennàsser. La vida artística d'Aleix a Mallorca, com ja hem vist, devia ser bastant activa cosa que també es deixa veure a l'acta del gremi perquè va ser admès com a mestre confrare amb autorització del virrei sense fer cap traça ni presentar cap peça. Així i tot, se li va fer jurar al valencià que per poder complir la part reglamentaria hi presentàs una peça i algunes traces.³⁰ Una vegada confrare del Col·legi fou el més actiu dins el gremi d'entre els valencians que tractam, tant en tasques d'examinació com en càrrecs dins la Junta. A més, com veurem en els diversos documents d'encartament, pel seu taller s'hi formaren diversos aprenents.

El 1690 Aleix era escollit prohoms del gremi juntament amb els escultors Gabriel Torres, Pere Joan Pérez i el pintor Jaume Ginard. Aquell any examinaren de pintura a Francesc Domenge i d'escultura a Antoni Pasqual, personatge que, com hem vist, intervení posteriorment en els tràmits d'avaluació dels fills de Simó Roca.³¹ El mateix any Aleix va presentar al gremi a Jacinto Leo per realitzar l'examen de pintura. Jacinto Leo era un italià natiu de la ciutat de Gènova que es degué establir a la Ciutat de Mallorca. L'italià Leo hi presentà un quadre del Nin Jesús i després d'haver respost a

²⁵ ARM. AH. 6742, ff. 73r-v.

²⁶ ARM. AH. 6742, f. 74v. Mateu Joan (1677-1723) també forma part d'una nissaga d'artistes mallorquins. Formada per Mateu Joan Serra (ca. 1645-1703) i seguit pels dos fills: Bartomeu (†1723) i Mateu. Darrerament s'ha actualitzat el catàleg de Mateu Joan i Vaquer amb noves obres vegeu: CARBONELL BUADES, Marià. "El retaule major de sant Nicolau de Palma i altres obres de l'escultor Mateu Joan i Vaquer (Palma 1677c.-1723)". *BSAL*, 2013, n. 69, pp. 233-256.

²⁷ ARM. AH. 6742, ff. 84r, 85r, 87r, 88r, 89r.

²⁸ CARBONELL, Marià, *op. cit.*, 2002, pp. 31, 47. El 1673 Calafat també es desplaçà a Palerm. Calafat moria després de tenir a Aleix contractat per un any. Per ventura, el pintor valencià veié l'oportunitat d'aprofitar els clients del difunt agafant-los per ell.

²⁹ L'article 13 dels estatuts parla d'aquest aspecte. No es podia fer feina a Mallorca si no havien estat examinats pel Col·legi (LLABRÉS, Gabriel, *op. cit.*, 1928-1929, n. 22, p. 272). L'ampliació i renovació de l'any 1705 ampliava aquest aspecte reglamentant que un artista estranger o forester, no podia fer feina per ell mateix i en cas de ser subcontractat aquest temps no podia passar d'un any. Si passàs de l'any hauria d'examinar-se definitivament i entrar dins el gremi mallorquí. *Item per declaració i explicació del mateix cap.17 se estatueix ordena y mana, que si per temps ve a esta Ciutat y Regne de Mallorca algun forester perito, tant en lo art de Pintor, com de sculptor, que no puga fer fayna per son compte sino sota algun mestre, o, collegial... conduit a jornal...* (ARM. AA. 103, ff. 84v-85r).

³⁰ ARM. AH. 6742, ff. 32r-v. La Junta d'aquell any estava formada per: l'escultor, Miquel Barceló i el pintor Jaume Blanquer, sobreposat major i menor, respectivament. Els prohoms eren Francesc Seguí, Miquel Font, pintors; Joan Antoni Oms i Gabriel Torres com a escultors. El clavari era Pere Bennàsser. A l'acta, a més, la firmaven com a testimonis l'escultor Joan Mas i Gabriel Joan Bolitxer.

³¹ ARM. AH. 6742, ff. 35r-36v.

les preguntes dels examinadors fou fet mestre-confrare de la institució.³²

El 1692 quan Aleix era sobreposat menor del Col·legi assistia el mes de gener a l'examen de l'escultor Antoni Sanxo, al de Miquel Fabrer (pintor) uns mesos després i el mes de juliol es reuniren a casa seva per examinar a Antoni Morell.³³ El 1693 passà a ser prohoms del gremi i tengueren dos nous exàmens de mestria: Miquel Morales i Llorenç Llodrà, un s'examinà d'escultor i l'altre de pintor.³⁴ En aquests anys, també va presentar el pintor Pere Canet a l'examen de pintura i s'encartava amb un nou mosso, Antoni Carbonell, de 17 anys. Aleix, el gener de 1694, avalà a Marc Antoni Mateu com a nou candidat per ser mestre d'escultura.³⁵

Pere Canet era el segon artista d'origen italià que es pot vincular amb el pintor Aleix després del genovès Jacinto Leo. Canet havia nascut a la ciutat de Cremona, regió de Milà, devers l'any 1664. Sabem que el pintor Canet tenia quaranta-sis anys el 1710 i, per tant, va fer l'examen entrant en el Col·legi de Pintors i Escultors de Mallorca amb trenta anys. Pere Canet, segurament, emigrà format a Itàlia i Aleix només hi va actuar d'avalista

donat la inexistència de cap contracte d'encartament i per l'edat avançada de Canet quan va fer l'examen. L'italià Canet havia establert amistat amb el capità marítim Francesc Tomàs, potser, l'introduïdor del pintor a Mallorca i amb qui pogué venir a l'illa. El pintor habitava unes cases del mariner i s'ocupava dels seus negocis mentre aquest era fora de l'illa.³⁶

L'any 1697 Gregori Aleix devia haver-se quedat sense cap aprenent en el seu taller i agafà a Francesc Pastor, de 16 anys. A més, també es va encarregar amb l'escultor Mateu Joan d'examinar a Domingo Ferrer. Ferrer havia estat presentat a la junta examinadora per Miquel Cantallops pel mestratge en l'art de l'escultura. Els examinadors, Aleix i Joan, li demanaren les traces per l'avaluació i Domingo Ferrer hi presentà una mà com a peça. Una vegada acabat l'examen entrà com a confrare amb una limitació de tres anys per poder agafar cap deixeble. El mes següent d'examinar a Ferrer el pintor valencià i l'escultor Joan Sastre s'encarregarien d'avaluar a un fill de l'escultor Miquel Cantallops, també de nom Miquel, i poc després amb l'escultor Jaume Cantallops examinarien d'escultura a Gaspar Oms.³⁷ Aquest any seguiria

³² ARM. AH. 6742, ff. 38v-39r. A més del quadre del Nin Jesús que presentà les peces que li foren manades fer eren: una mà damunt una taula i aguantant un pinzell, una altra mà amb una ploma per escriure, un peu escursat, una cara de vell, una altra cara d'home jove de mig perfil i una orella.

³³ ARM. AH. 6742, ff. 38r-v, 40r. Normalment l'examen era fet a la casa o taller del sobreposat major, excepte en alguns casos com aquest (el de l'examen de Morell) que per absència del sobreposat major o alguna altra incidència l'examen i la reunió es feia a la casa de l'altre sobreposat. El 1692 el sobreposat major era l'escultor Miquel Barceló. Aquest Barceló tengué també un fill escultor; Antoni Barceló. Segurament el que s'examinà a l'octubre de 1688 (ARM. AH. 6742, ff. 34v-35r). Era conegut com a "soldat Romaguera". El febrer de 1714, un Antoni Barceló, escultor, renunciava oficialment a ser escultor i a la col·legialitat del gremi (ARM. Not. T-340, ff. 39v-40r). Potser la guerra que es produïa llavors fou un dels factors de la renúncia. El pare era polític doncs el 1711 havia estat jurat del regne mallorquí. Vegeu sobre Barceló: CARBONELL BUADES, Marià. "Barceló, Miquel". *GEPEB*, 1996, vol. I, pp. 136-138; CARBONELL, Marià, *op. cit.*, 2002, p. 118.

³⁴ ARM. AH. 6742, ff. 41r-v.

³⁵ ARM. AH. 6742, ff. 41v-42r, 43r. Aquest mateix any Aleix era un dels testimonis de l'encartament entre Miquel Frau i l'escultor Jaume Llull. Jaume Llull era un escultor d'obra escampada per tot Mallorca podeu veure un monogràfic dedicat a aquest escultor a: CARRIÓ I VIVES, Gabriel. "Jaume Llull escultor cap al Setcents". *Estudis Baleàrics*, 2002-2003, n. 74-75, pp. 163-186. De la mateixa manera el trobaríem el 1697 com un dels testimonis de l'examen de pintura de Salvador Cladera (ARM. AH. 6742, f. 44v); com també, el 1709 feia de testimoni amb Jordi Càller en un document civil d'Antoni Pol (ARM. Prot. 6795, ff. 46v-47r).

³⁶ ARM. AA. 105, ff. 69r-v. El maig de 1710 Canet era cridat per l'Audiència a petició de la sogre del Capità Tomàs, Jerònima Frigola, per la necessitat que tenia de manutenció el nét de Frigola i fill de Tomàs, Miquel Tomàs. Canet declarava que el capità Tomàs tenia les seves cases en el puig de santa Creu a més de posseir un tros de terra al municipi de Pollença. Francesc Tomàs tenia poc més de 100 lliures disponibles en aquells moments. Les notes biogràfiques i de procedència de Canet ens surten en el document de l'Audiència i no en els documents del gremi. Donam per fet que es tracta del mateix pintor.

³⁷ ARM. AH. 6742, ff. 43v-45v. Cantallops presentà a l'examen un peu. Mentre que les traces demanades foren: una vasa, una columna, un capitell, tots ells d'ordre corinti, un peu, una testa i un ull. Gaspar Oms, un fill de Joan Oms, presentà un xarafí com a peça d'examen per a accedir a mestre escultor, a més, li demanaren tres traces arquitectòniques: una vasa dòrica, un canó de columna i un capitell, els dos d'ordre corinti; i tres traces anatòmiques: una orella, un ull i, a més, una altra figura d'un xarafí. Segurament, Gaspar, pertanyia a la família Oms, una nissaga d'escultors i pintors de Mallorca prou coneguda. Altres membres de la nissaga consten en l'aplec de documents conservats del Col·legi: dos amb el nom de Gaspar Oms, examinats l'any 1697 i 1714; Cristòfol Oms, encartat d'aprenent el 1699; Joan Oms, examinat el 1696; i dos més amb el nom de Joan Antoni Oms, un examinat el 1682 i l'altre el 1705 (ARM. AH. 6742, ff. 45v-r, 76v, 48r, 50r-v, 25v-26, 59r-v). De totes maneres, vegeu estudis concrets d'aquesta nissaga a: CARBONELL BUADES, Marià. "Oms, els". *GEPEB*, 1996, vol. 3, pp. 364-384; CARBONELL, Marià, *op. cit.*, 2002, pp. 94-100, 110-111; CARBONELL BUADES, Marià. "Els escultors barrocs de la família Oms: precisions biogràfiques i noves contribucions al catàleg". *BSAL*, 2007, n. 63, pp. 93-120.

fent altra vegada de padrí a l'examen de Bernat Marimon, qui presentà una testa de Nostra Senyora. A final d'any Aleix tornaria a ser escollit com a sobreposat menor del gremi.³⁸

El 1702 entrava Jaume Garí, de 14 anys, en el taller d'Aleix i vuit anys després, Cristòfol Flaquer, de 16 anys, fill d'un Pere Flaquer de Petra. Flaquer una vegada acabada l'etapa de mosso fou presentat per Aleix a l'examen el gener de 1716 presentant un quadre de la Puríssima.³⁹

L'any 1713 Aleix era sobreposat major del Col·legi una tasca que li comportà responsabilitzar-se dels tràmits pendents del gremi. Entre aquests hi trobam el de l'obra pia i el testament del canonge Joan Barceló.⁴⁰ L'escultor Rafel Torres, en canvi, tendria el càrrec de sobreposat menor. Aquest any el Col·legi examinaria el mes de març a l'escultor Jaume Puigserver i pel juny al pintor Maties Cabanellas. A final d'any a la casa d'Aleix es reunia la junta del gremi per examinar d'escultura a un altre Gaspar Oms.⁴¹ Durant l'any següent (1714) el seu mandat fou problemàtic perquè com a sobreposat va ser investigat a causa de la destinació d'unes despeses que el Col·legi havia realitzat. El fet no va sorgir fins uns anys després. El mes d'agost de 1729, el notari Guillem Roca havia estat citat a casa de Jaume Domenge, rector del Col·legi, amb assistència del pintor Jaume Blanquer i del síndic-secretari Francesc Crespí. A la mateixa reunió foren cridats tant Aleix com l'escultor Torres, els dos dirigents del gremi l'any 1714, per investigar en què s'havien gastat uns diners (25 lliures) el 9 de desembre de 1713. El clavari responsable de la tresoreria era l'escultor Joan Deià. Gregori explicava que els diners s'havien d'haver utilitzat per pagar un Decret realitzat pel M. II. Sr. Regent que havia estat sol·licitat pel gremi. Els dos sobreposats amb el notari-síndic del gremi, Rafel Tallades, havien anat a la Cúria de la Reial Audiència per pagar i endur-se'n el document però el notari de la Reial Audiència els emplaçà a tornar-hi més endavant. Llavors, Rafel Torres, que

tenia els diners, volia donar-los a Aleix però aquest li encarregà que amb el notari-síndic Tallades hi tornassin. La causa degué quedar oberta i els diners sense justificar fins el mandat del rectorat de Domenge que volgué aclarir els fets.⁴²

La Guerra de Successió a Mallorca (1700-1715) va afectar els diversos gremis i institucions almenys en els seus darrers anys. El 1715, any que Mallorca capitulà, s'estava formant entre els gremis i la població civil una coronel·la per protegir la Ciutat. El pintor Aleix juntament amb el seu cunyat Francesc Estrader formaven part de la junta rectora com a prohoms. El Col·legi es va reunir en diverses ocasions el mes de febrer per acordar un uniforme per ser portat pels confreres seguint de la mateixa manera el que havien disposat els altres gremis de l'illa.⁴³

El pintor Bernat Marimon, sobreposat del Col·legi, moria durant el seu mandat el 1718. A causa d'aquesta mort es va haver d'improvisar una terna per substituir-lo. Aleix seria un dels proposats per substituir en el càrrec vacant. Josep Creuades, l'altre sobreposat de la institució, era qui va organitzar la terna entre els tres possibles candidats. Els candidats eren el pintor valencià, Miquel Carbonell i Jaume Blanquer. La terna no fou favorable a Aleix sinó que es decantà, finalment, cap a Miquel Carbonell. Uns anys després, el 1724, tornarem a trobar Aleix assistint a les reunions del gremi. Unes reunions en les quals el gremi es plantejava la manera de com havia de fer front a un deute que tenia pendent de satisfer.⁴⁴

El treball artístic desenvolupat per Aleix a Mallorca es presenta paral·lelament a les actuacions que desenvolupà dins el gremi encara que la seva obra coneguda és escassa. Aleix havia començat subcontractat a compte d'altri per daurar. Una activitat prou habitual en els seus primers anys. Aleix desenvolupà tasques de daurador a la capella vella del Beat, en el retaule de la Concepció del convent de sant Francesc i en el de la Mare de Déu

³⁸ ARM. AH. 6742, ff. 45r, 50v-51r.

³⁹ ARM. AH. 6742, ff. 55r-v, 65r-v, 78r-v. Els examinadors foren el cunyat-pintor d'Aleix, Francesc Estrader, i l'escultor Gaspar Oms. Les traces foren: una orella, un ull, una boca, una mà que escriu, un xarafí i una vasa d'ordre toscana.

⁴⁰ Sobre aquests processos es poden seguir a: ARM. AH. 6742, f. 105r-v; ARM. Not. T-340, ff. 35r-36r.

⁴¹ ARM. AH. 6742, ff. 75r-76v. Gaspar Oms era fill del també Gaspar, possiblement, l'escultor que disset anys abans, com hem vist, Aleix i l'escultor Cantallops havien examinat.

⁴² ARM. Not. R-191, ff. 27v-28v. L'acta del testimoni d'Aleix fou transcrita pel notari Roca a petició del pintor Jaume Blanquer. Desconeixem la resolució final del procés que havien iniciat des del gremi.

⁴³ ARM. AA. 108, ff. 58r-59. Per fer efectiu la compra dels uniformes s'havien d'endeutar entre 900 i 1.000 lliures.

⁴⁴ ARM. AH. 6742, ff. 81r, 82v, 83r. Sembla que Gregori també tenia l'encàrrec de neteja. El 1718 cobrà 3 lliures per la neteja de robes.

dels Àngels del convent de Jesús de Ciutat. Com també ho faria pel retaule de sant Francesc de Paula del mínims de Muro (1694),⁴⁵ una població on hi tornaria a treballar uns anys més tard. A final de segle (1699) col·laborava amb el fonador Benet Puig i amb el batedor d'or holandès Joanes de Doper van Dyck.⁴⁶

L'obra pictòrica contemplada en la biografia publicada la podem resumir en unes poques pintures. Aleix té documentades algunes pintures a l'església de santa Eulàlia de Ciutat de Mallorca. El 1689 pintà la capella de sant Bernardí per 85 lliures i entre els anys 1697-1699 cobrava per les pintures que havia realitzat a la capella del Santíssim Sagrament: una pintura de *la santa Cena* i una altra de *la multiplicació dels pans*.⁴⁷

Aleix tornava a treballar a la població de Muro (Mallorca) els primers anys del segle XVIII. Tant a la capella de sant Josep com durant el retaule major del temple parroquial. El treball també incloïa pintar i arreglar altres peces.⁴⁸ El 1707 el trobam en el retaule del sant Crist d'Alcúdia. Aleix cobrava 29 lliures per policromar els àngels del costat del cambriol, juntament amb un fadrí, que era per ventura Jaume Garí, el mosso amb qui s'havia encartat el 1702. La tasca li va dur 27 dies de treball. L'any següent seguia realitzant tasques de daurat pel mateix retaule utilitzant 6.600 pans d'or i cobrant més de 151 lliures. El retaule del sant Crist d'Alcúdia fou objecte d'un plet el 1718 a causa del cost i el pagament dels treballs. El procés judicial provocà la declaració d'Aleix per informar sobre els preus estipulats i cobrats pel que feia a la dauració i l'estofat de l'obra.⁴⁹ Aleix, en aquests episodis, són una mostra de la transversa-

litat dels oficis entre pintors i escultors.⁵⁰ El valencià firmava els rebuts com a pintor i escultor. Si bé, tant la formació d'aprenents dins el gremi com els càrrecs que tengué les ocupà només dins la categoria de mestre-pintor.

Pel que fa a la vida familiar de Gregori Aleix es casaria dues vegades. En primeres núpcies amb Catalina Carbonell Bonet i en segones núpcies amb Anna Estrader. En cap d'elles va tenir descendència.⁵¹ La primera muller, Catalina Carbonell, va morir el 9 de desembre de 1689. Catalina va fer marmessors als pares, que encara eren vius, als germans i al seu marit Aleix.⁵² La segona muller, Anna Estrader, tenia dos germans, Francesc i Antoni, un d'ells pintor i l'altre músic de capella de la Seu de Mallorca.

Aleix, el 1729, firmava una acta amb el seu cunyat Antoni i li cedia part de l'habitatge. Antoni Estrader, la seva muller i els fills d'ambdós passarien a viure juntament amb el matrimoni Aleix-Estrader. La donació incloïa el dret d'ús de l'algorfa, el menjador, dues cambres, la cuina, el soterrani i els porxos de la casa del valencià. En el lot, però, no entrava la botiga del pintor. El cunyat músic, a canvi, havia de pagar-li dues-centes lliures mallorquines. Vint lliures amb la firma de la donació i les altres 180 lliures havien d'ésser pagades a raó de deu lliures per any durant els 18 anys vinents. El dret de cobro, en cas de la mort d'Aleix, passaria a ser beneficiària la seva dona o els administradors de l'obra pia si ambdós morissin abans d'haver-se satisfet el deute. Una vegada finats les cases d'Aleix passarien als infants del músic Estrader.⁵³ Antoni Estrader i la seva família havien habitat la casa d'Aleix fins llavors però poc després d'acceptar

⁴⁵ CARBONELL, Marià, *op. cit.*, 2002, p. 112.

⁴⁶ FERRÀ-PONS, Damià. "Aleix Gregori". *GEM*, vol. 18, Palma: Promomallorca, 1989-2005, p. 285.

⁴⁷ JUAN TOUS, Jeroni. "La pintura mallorquina (siglos XVI al XVII)". A: PASSARIUS MASCARÓ, J. *Historia de Mallorca*, vol. V, Palma, 1974, p. 200; MUNTANER BUJOSA, Juan. "Para la historia de las Bellas Artes de Mallorca". *BSAL*, 1953, n. 31, pp. 4-5. El retaule del Santíssim va ser fet per l'escultor Antoni Sanxo (1698) però ha desaparegut. Pel pintat i daurat, a més d'Aleix també hi participà Pere Bauçà (CARBONELL, Marià, *op. cit.*, 2002, pp. 76, 113).

⁴⁸ FIOL TORNILLA, Pere. "El retaule de l'altar major de Muro". *BSAL*, 2001, n. 57, pp. 156, 159.

⁴⁹ VILLALONGA VIDAL, Andreu Josep. *El sol d'Alcúdia: estudi historicoartístic del retaule del Sancrist*. Alcúdia: Ajuntament d'Alcúdia, 2007, pp. 76, 78, 86, 92, 139, 144. Aleix cobrava 11 lliures per miler de pans d'or posats tant si era de daurat com d'estofat.

⁵⁰ VILLALONGA, Andreu Josep, *op. cit.*, 2003, vol. I, p. 171. Aquest aspecte queda recollit en una acta del Col·legi que es relaciona amb la transversalitat d'algunes tasques entre la pintura i l'escultura. Sobre un aspecte que es queixava Gabriel Torres es posà l'exemple de Gregori Aleix, pintor, que es dedicava més a exercir tasques de daurat que de pintura de cavallet, o, Cristòfol Sabater, escultor, que treballava més com a pintor que com a escultor.

⁵¹ Un primer recull de dades arxivístiques sobre la vida familiar d'Aleix, que en gran part seran les que aquí desenvoluparem, les trobareu a: CARBONELL, Marià, *op. cit.*, 2002, p. 47, nota 180.

⁵² ARM. Not. T-1070, f. 383r. Tots els germans de Catalina Carbonell eren clergues a diferents convents: convent de sant Agustí, convent de sant Francesc, un de l'orde de la Companyia de Jesús i un altre era prevere.

⁵³ ARM. Not. R-191, ff. 7v-8v.

la donació i per algun motiu que no hem pogut trobar Antoni hi renuncià el mes d'abril tant a la donació com a seguir vivint dins l'habitatge del carrer del Sol.⁵⁴

El taller i el domicili del valencià Aleix estava en el districte de la parròquia de santa Eulàlia no essent estrany que sia un dels llocs on hi tenim més obres documentades. La casa la tenia davant el pou del pes de la palla a la illeta de la Seca. El 1701 l'estimació dels seus béns havia estat valorada en 400 lliures. El 1715 la taxació baixà a 150 lliures. Potser la guerra que es produïa en aquells anys hi tengué influència. En tot cas, els negocis li tornaren a anar bé i quatre anys després, el 1719, l'estimació havia tornat a pujar fins a les 610 lliures.⁵⁵ El 1718 de la casa que estava a l'asparó del Pes de la Palla pagava 10 lliures de cens al Monestir de la Cartoixa de Valldemossa. Aquest cens pertanyia a Joana Desmàs i havia estat heretat pel monestir.⁵⁶

Gregori Aleix moria el tres de desembre de 1734. Aleix va fer marmessors al cunyat, el pintor Francesc Estrader, a la muller, Anna Estrader i el teixidor de lli Josep Verd. El sepulcre on fou enterrat era en el vas dels pisans del convent de sant Domingo. Aleix en el seu testament especificava que per motiu de la seva devoció a l'orde dels dominics i a sant Domingo havia d'ésser enterrat amb l'hàbit de sant Domingo i ser portat pels religiosos del convent. La muller fou instituïda hereva usufructuària dels béns però les propietats recaigueren sobre el germà Francesc Estrader.⁵⁷ El pintor Francesc Estrader moria el 30 de setembre de 1763.⁵⁸

3. Un desconegut Lluís Adam

El darrer valencià que sabem que entrà en el Col·legi de Pintors i Escultors de Mallorca en el marc temporal d'aquest estudi va ser Lluís Adam. A diferència dels altres dos valencians l'acta de mestria no aporta cap indret, en concret, del seu origen i solament el citen com a natural del Regne de València.

La primera notícia d'Adam dins el món artístic illenc la trobam a l'acta del 29 de maig de 1718. Aquest dia va ser presentat pel pintor P.J. Ferrer a l'examen de mestria en pintura. L'examen es va realitzar a la casa de l'escultor Josep Creuades, sobreposat major, amb assistència del sobreposat menor, el pintor Miquel Carbonell i els prohoms: Andreu Carbonell, Miquel Pont, Miquel Banús i Pere Antoni Fluixà. L'escultor Rafel Torres i el pintor Cristòfol Flaquer feren d'examinadors. Lluís Adam presentà una pintura de sant Antoni de Pàdua. Les sis traces encomanades van ser: una vasa dòrica, un canó de columna coríntia, un capitell corinti (pel que fa a les traces arquitectòniques) i tres més de caire anatòmic: una testa de vell, una cama amb el peu i una figura despullada. L'examinat va aprovar la mestria encara que se'l limità a estar dos anys sense poder encartar-se amb cap aprenent.⁵⁹ Així i tot, l'entrada al Col·legi es va fer efectiva i el mes d'octubre ja assistia com a mestre-confrare a les eleccions de la nova junta. L'elecció de la junta es realitzà a la sala capitular del convent de Nostra Senyora dels Socorrs. Aquella seria la primera reunió electiva que en Lluís, com a membre, pogué assistir a on també, juntament

⁵⁴ ARM. Not. R-191, ff. 53r-54r. Antoni Estrader ja havia bestret una certa quantitat de diners per a l'acta de donació: les 20 lliures inicials per l'escriptura, més 3 lliures, 4 sous i 4 diners a compte de les 10 lliures anuals que s'havia compromès i altres 6 lliures que havia pagat pel notari. La renúncia provocà que Gregori Aleix li retornàs les 29 lliures, amb 4 sous i 4 diners. Pel que fa a la família del músic, posteriorment, el 1740, el matrimoni entre Antoni Estrader i Antonina Frau renunciava a la separació de béns i s'instituïen en matrimoni de béns comuns (ARM. Not. R-194, ff. 63v-65r).

⁵⁵ ARM. Diputació. D-615, ff. 276, 429r; FERRÀ-PONS, Damià, *op. cit.*, 1989-2005, p. 285.

⁵⁶ BAUÇÀ DE MIRABÓ GRALLA, Concepció. *La Real Cartuja de Jesús de Nazaret de Valldemossa: formación y evolución de su patrimonio histórico-artístico*. Palma: José J. De Olañeta-UIB, 2008, pp. 315-316.

⁵⁷ ARM. Clero. C-195, f. 726; ARM. Not. R-197, f. 97r-v. El testament va ser realitzat el 30/09/1733. L'enterrament en el vas dels pisans es deu perquè la dona i els germans d'ella eren fills de Joan i Úrsula Pisà. El mateix dia que Aleix feia testament ho va fer la muller. La dona va fer marmessors els mateixos que havia fet el marit: Josep Verd, que era el seu cosí, i el germà, Francesc Estrader, a qui feia hereu universal. La sepultura escollida també fou la dels pisans. En els dos testaments del matrimoni exercien de testimonis les mateixes persones: Vicens Mandilego i Joan Girard, escriptors; Pere Joan Capó i Mateu Sacarès, teixidors de lli; el sastre Jaume Roselló, el braser Jaume Perelló i el fuster Jaume Ballester. Abans, Aleix havia fet un anterior testament el febrer de 1724 que presentava diferències amb el posterior. Els marmessors que escollia no era el cunyat Francesc sinó a l'altre cunyat, el músic Antoni Estrader, el prior del Convent de sant Domingo, a la seva muller i a la seva tia, Apol·lònia Barceló. Ana Estrader seguia essent l'hereva en termes d'usufructuària, però la propietat i la posterior venda dels béns anirien només a benefici de dotació per obres pies (ARM. Not. R-199, ff. 178-179).

⁵⁸ ARM. Clero. C-151, f. 390. Estrader feia marmessors a la muller Maria Roviere i al prevere Jaume Alemany. Francesc a més de ser l'hereu d'Aleix també va ser beneficiari del testament del pintor milanès Dardanone. Vegeu un recull de l'obra a Mallorca d'aquest milanès a: CARBONELL BUADES, Marià. "Dardanone Cavelli, Giuseppe". *GEPEB*, 1996, vol. 2, pp. 88-91.

⁵⁹ ARM. AH. 6742, f. 80v.

amb altres vint-i-sis artistes, s'hi trobava l'altre valencià i ja veterà pintor, Gregori Aleix. La junta sortint que s'havia de renovar era formada per Josep Creuades i Miquel Carbonell com a sobreposats i amb Miquel Pont, Miquel Banús, Pere Antoni Fluixà i Francisco Herrero com a prohoms. El clavari sortint era Francesc Pastor. Les votacions, com era habitual en les eleccions, es realitzaven amb bolles blanques i negres. El càrrec sortint proposava el seu successor que seguidament era votat pels membres del Col·legi. La nova junta quedà conformada per: Miquel Cantalops i Miquel Banús com a nous rectors; Rafel Torres i Joan Oms com a oïdors de comptes; Joan Deià i Francesc Rubert com a nous prohoms i Joan Creuades com a clavari.⁶⁰

Poc més podem aportar sobre Lluís Adam, per tant, ens resulta un pintor poc conegut i més enllà del que hem apuntat no tenim més dades sobre la seva personalitat i vida artística.

4. Conclusions

La revisió i exhumació de les dades referides a tres valencians recopilades en la documentació del Col·legi de Pintors i Escultors de Mallorca ens ha permès visualitzar el seu pas per aquesta organització gremial des de la segona meitat del segle XVII fins als primers anys del segle XVIII. De Gregori Aleix ja se sabia la seva procedència valenciana, però no dels altres dos artistes: Simó Roca i Lluís Adam. Al cap i a la fi, no són ni molt menys casos excepcionals de figures que emigraren a Mallorca ni de mallorquins que emigraren a altres zones. Tant per formar-se com per establir-se pro-

fessionalment. Aquesta contribució enriqueix l'engranatge relacional artístic entre l'illa mallorquina i el món valencià.

Un segle abans, també per via valenciana, arribaren pintors com Mateu López amb obra i corrents valencians (Macip, Joan de Joanes...). Fins a l'actualitat, el vincle dels tres valencians (Roca, Aleix i Adam) no s'havia destacat com sí havia succeït amb altres valencians com: Silverio Garcís, Basili Tarifa, Evarist Muñoz, emmarcats dins la primera meitat de l'època moderna mallorquina. Aquests seguien, en certa manera, uns moviments lligats amb la política i amb la religió; diversos bisbes⁶¹ i virreis d'origen valencià passaren a treballar a Mallorca durant aquesta època. A la inversa, diversos artistes illencs es traslladarien, en major o menor fortuna, al País Valencià: Jeroni Xaverí (amb obra al Col·legi del Patriarca a València), Gregori Bauçà, Josep Onofre Borràs, Bartomeu Calafat... De la mateixa manera que hi hem trobat relacions més llunyanes amb el món italià (P. Canet i J. Leó) que no fan més que ampliar la nòmina dels qui ja en teníem constància (milanesos com Camilo Silverto Parrino, Giuseppe Dardone, la família Cotto de la qual sorgí el pintor Pere Cotto...)⁶².

En resum, com hem pogut comprovar, Gregori Aleix fou en aquells moments un dels tres valencians amb més intervencions i funcions dins el gremi mallorquí; en un segon terme Simó Roca i un tercer seria Lluís Adam. En tot cas, si bé hem pogut esbrinar la vinculació amb la institució gremial segueix pendent l'anàlisi artística de la seva producció realitzada a Mallorca.

⁶⁰ ARM. AH. 6742, ff. 101v-102r-v.

⁶¹ Vegeu-ne un primer moment dins l'època moderna amb el bisbe de Mallorca, de procedència valenciana, Vich i Manrique: CARBONELL BUADES, Marià. "El Mediterráneo cercano: Juan Vich y Manrique (1530-1611) y algunos intercambios artísticos entre Valencia y Mallorca". A: *El Mediterráneo y el Arte Español*. València: Actas del XI Congreso CEHA, 1998, pp. 134-139.

⁶² Vegeu-ne l'apartat "El mirall valencià" a: CARBONELL BUADES, Marià. *Cendres de Troia: el pintor Miquel Bestard (1592-1633)*, Palma: Fundació "Sa Nostra", 2007, pp. 24-41. La xarxa s'ampliava també amb castellans que s'establiren a Mallorca: els Herrera, Cabanellas... Així com les connexions italianes les podem trobar no només per xarxes comercials sinó religioses: l'orde de Malta i els Cotoner, Despuig, etc. Sense voluntat de fer-ho exhaustiu.

